

Kortársak Krúdyról

„A téli hajnal csodái”. Krúdy-élmények egykor és ma

A Krúdy-emlékév alkalmából szerkesztőségünk azzal a kéréssel fordult kortárs írók, költők, irodalmárok felé, hogy meséljenek személyes, meghatározó Krúdy-élményeikről. Margócsy István és Novák Zsüliet írását folyóiratunk on-line sorozatából ajánljuk.

Margócsy István

Ifjúkori olvasat

Gimnazista koromban úgy olvastam Krúdyt - rajongva -, ahogy az akkoriban „elő volt írva”, ahogy az akkoriban divatban volt: nosztalgikusan, édes-bús, álmodozós elragadtatással a végtelenül érzéki képek színes, ornamentális szépségétől. Legkedvesebb könyvem az *N. N.* volt, nyilván nyíregyházi élményektől is vezetett (a Bujtoshoz közel laktunk), s bizonyára kamaszkori melankólia hatása alatt, tétova azonosulással: „Én voltam a tücsök. És mindenki tücsök volt körülöttem, mert mindenki magának élt.”

S e nosztalgia oly erős volt (támogatást kapván a Szindbád-film látványos szépségkultuszától), hogy észre sem vettem a regények cselekményét, nem értettem s nem értelmeztem a történetek furcsaságait és megmagyarázhatatlan különösségeit, a szereplők extremitásait: „Mint egy távoli szép mese, egy régen olvasott rege, amelynek semmi köze sincs a valóságos élethez: úgy hangzottak a fülembé szavai.”

S bámulatosan „szép” titokként olvastam és kedveltem az ilyen mondatokat: „Álmos Ákos szomorúan élt, mint a tök király...”

Felnőttkori olvasat

Mikor felnőttként, jóval később, a nosztalgia kikerülhetetlen unalmát legyőzve és felülbírálván, újraolvastam Krúdyt, teljesen elképedtem, s rajongásom teljesen más irányt vett (hogy „krúdysan” fejezzem ki magam: az új élmény „szívenrúgó” volt). Hiszen azt kellett látnom, hogy a nyugodt szépség felszíne alatt végtelenül féktelen világ tombol, őrült szenvedélyekkel és kiszámíthatatlan, abszurd vadságokkal, s csodálatosan értelmezhetetlen kijelentésekkel. A szépség titka feltöltekezett a titok fenyegetésével, az őrület követelőző mindentakarásával, a kétségbeesés groteszk örömeivel: „Alkonyodott, mint a fáradt szív...”

Margócsy István 1949, Nyíregyháza. Irodalomtörténész, kritikus, az ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének nyugalmazott, habilitált egyetemi docense, a XVIII-XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék volt vezetője, a *2000* című folyóirat szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Eleven hattýú*. Kritikagyűjtemény; Kalligram, Pozsony, 2015.

Az ért megvilágosodásként, hogy beláttam: a lassan mesélő narráció milyen botránnyos és radikális, halálos szélsőségeket takar el és fed fel; Pistoli őrjöngése, szerelme, házasságai és halála, temetése (*Napraforgó*), Józsiásék látogatása a hullaházban, tébolyult nászuk a zajló Duna halálosan veszélyes jegén, megfejelve a hölgy éjszakai nagy áriájával (*Hét bagoly*), a korlátozhatatlan szexualitás vonzása és pusztítása (*Mit látott Vak Béla...*) oly sokoldalúan és mindenre kiterjedően abszurd és démonikus világlátást sugallt és sugárzott, aminek nemigen találtam párját olvasmányaim között (s amiről a szakirodalom sem vett seholsem tudomást). Íme, a szép ornamentikája alatt nyers és goromba ironia lappang - s lappangásában lépten-nyomon felüti fejét: a fenség mindennapi alantasságba torkollik (s viszont), hogy nagyszabású tarka, groteszk karnevállá változtassa a halálra ítélt világot. Csak egy példa: „Az öreguracska letérdepelt a háromezeresztendő nő előtt és hódolata jeléül levette orrát, amelyet átnyujtott a nőnek. Később ugyanezt cselekedte az egyik lábszárával is, lecsatolván azt helyéről és a nő ölébe helyezte a gazdátlan lábat. Orr és láb nélkül valóban meglepő látvány volt az öreguracska. Majd midőn kabátját is levette, összekötözött alakjával, mankójával egy művégtagkészítő boltos kirakatából látszott előjönni, megszökve éjszakára az üveg alól.” (*Asszony-ságok díja*)

Hiszen talán az ilyen mondatokért érdemes újra és újra olvasni Krúdy Gyulát: „A szélmalom mellett úgy álltak a hervadt, nedves fák, mint álruhás kísértetek, amelyek az éjféλι órát várják.” „Csak az álmatlan ember tartja nyitva a szemét, mint egy hulla, aki elfelejtett meghalni.”

S persze a nyíregyházi, lokális nosztalgiát is újra lehet élni és gondolni egy ily sokértelműen furcsa kép láttán: „A nyírségi holdvilág lopakodva mendegélt az égboltozaton, mint a juhász, subája alatt a bürgével...”

